„Některé romány jsou poutavé a některé důležité. *Uprchlík* je obojí."

Ruta Sepetysová, autorka bestselleru *V šedých tónech*

ALAN GRATZ

UPRCHLÍK

Albatros

Uprchlík

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.albatros.cz
www.albatrosmedia.cz

Alan Gratz

Uprchlík – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2019

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

UPRCHLÍK

ALAN GRATZ

UPRCHLÍK

Přeložila
Karolina Medková

Albatros

Copyright © 2017 by Alan Gratz. All rights reserved.
Published by arrangement with Scholastic Inc.,
557 Broadway, New York, NY 10012, USA.
Translation © Karolina Medková, 2019
ISBN tištěné verze 978-80-00-05657-9
ISBN e-knihy 978-80-00-05695-1 (1. zveřejnění, 2019)

Pro Johna Gratze

JOSEF

BERLÍN, NĚMECKO – 1938

ŘACH! BUCH!

Josef Landau se s bušícím srdcem prudce posadil na posteli. Ten hluk – jako by někdo vykopl vchodové dveře. Nebo se mu to jen zdálo?

Josef napínal uši a naslouchal ve tmě. Nebyl ještě zvyklý na zvuky v tomhle novém, menším bytě, do kterého se museli přestěhovat. Ten starý si už nemohli dovolit, když nacisti zakázali otci provozovat advokacii, protože byl Žid.

Na druhé straně pokoje byla jeho mladší sestra Rút, ještě spala. Josef se pokoušel uklidnit. Možná že měl jen noční můru.

V temnotě za dveřmi pokoje se s odfrknutím něco šouravě pohnulo.

Někdo byl v domě!

Josef se skrčil v posteli. Oči měl široce rozevřené strachem. Ve vedlejší místnosti se něco rozbilo – *křach!* Rút se vzbudila a začala křičet. Šlo o řev naprosté hrůzy. Bylo jí pouhých šest let.

„Mami!“ zavolal Josef. „Tati!“

Ohromné stíny vtrhly do pokoje. Vzduch kolem nich téměř praskal jako statická elektřina z rádia. Josef se pokoušel schovat v rohu postele, ale stínové ruce po něm chňaply. Snažily se ho chytit. Zakřičel ještě hlasitěji než sestřička, úplně ji přehlušil. Panicky kopal a máchal kolem sebe, ale jeden ze stínů ho popadl za kotník a surově ho vlekl z postele ven. Josef se snažil zachytit pokrývek, ale ruce byly příliš silné. Bál se tak, že se počural. Teplá moč mu promáčela pyžamo.

„Ne!“ křičel Josef. *„Ne!“*

Stín jím hodil o zem. Jiný popadl Rút a vrazil jí facku.

„Buď zticha!“ zařval a mrskl Rút na podlahu vedle Josefa. Šok ji umlčel, ale jen na okamžik. Pak začala brečet ještě hlasitěji než předtím.

„Tiše, Rút, tiše,“ prosil ji Josef. Vzal ji do náruče, jako by ji chtěl chránit. „Buď potichoučku.“

Choulili se spolu na zemi, zatímco stíny zvedly Rútinu postel a hodily ji na zeď. *Křach!* Postel se rozpadla na kusy. Stíny strhaly obrázky, vytáhly šuplíky ze skříněk a všude rozházely oblečení. Rozbily lampy i žárovky. Josef s Rút se pevně drželi, vyděšení, tváře mokré od slz.

Stíny je znovu popadly a odvlekly je do obývacího pokoje. Ještě jednou jimi hodily o zem a pak rozsvítily stropní světlo. Když se Josefovy oči přizpůsobily, uviděl sedm cizích mužů, kteří vtrhli do jejich domova.

Někteří měli obyčejné oblečení: bílé košile s vyhrnutými rukávy, šedé kalhoty, hnědé vlněné čapky, kožené holinky. Většina jich ale měla hnědé košile a na rukávech červené pásky s hákovým křížem, byli z Hitlerových jednotek SA.

Na zemi před hnědými košilemi leželi jejich rodiče.

„Josefe! Rút!“ vykřikla máma, když je uviděla. Chtěla se k nim vrhnout, ale jeden z nacistů ji chytil za noční košili a strhl zpět.

„Aarone Landaue,“ promluvil jeden z hnědých košil k Josefovu otci, „pokračoval jsi v provozování advokacie, přestože to Židům zakazuje zákon o obnovení státní služby z roku 1933. Za tento zločin proti německému lidu budeš dopraven do ochranné vazby.“

Josef se na tátu vyděšeně podíval.

„To je jen nedorozumění,“ promluvil otec, „nechte mě to vysvětlit –“

Chlap v hnědé košili ho ignoroval a kývl na další dva muže. Ti Josefova tátu trhnutím postavili na nohy a vlekli ho ke dveřím.

„Ne!“ vykřikl Josef. Musel něco udělat. Vyskočil na nohy, popadl ruku jednoho z mužů, kteří vlekli otce, a pokusil se ho odtrhnout. Další dva muži Josefa chytili a drželi ho navzdory jeho pokusům se vymanit.

Velitel hnědých košil se zasmál. „Koukněte na něj!“ řekl a ukázal na mokrý flek na Josefově pyžamu. „Ten kluk se pochcal.“

Nacisti se zasmáli a Josef zrudl hanbou. Snažil se zbavit rukou, jež ho svíraly. „Za chvíli už budu dospělý," řekl jim. „Za šest měsíců a jedenáct dní."

Nacisté se znovu rozesmáli. „Za šest měsíců a jedenáct dní!" zopakoval velitel. „Ne že by to počítal." Najednou ale zvážněl. „Možná je to dost blízko na to, abychom tě taky vzali do koncentráku, jako tvýho otce."

„Ne!" vykřikla máma. „Ne, synovi je jen dvanáct. Je to ještě chlapec. Prosím – neberte ho."

Rút objala Josefovu nohu a začala vzlykat. „Neberte ho. Neberte ho!" naříkala.

Velitel se přitom zamračil a nezúčastněně mávl na muže držící Aarona Landaua, aby ho odvedli. Josef se díval, jak otce táhnou pryč. Máma vzlykala a Rút hlasitě brečela.

„Neměl bys s tou dospělostí tak spěchat, chlapče," řekl velitel Josefovi, „i tak si pro tebe brzo přijdeme."

Nacisti poničili i zbytek jejich domova, rozbili nábytek, roztřískali talíře a strhali závěsy. Odešli stejně náhle, jako přišli. Josef se sestrou a matkou se vkleče objali uprostřed pokoje. Když vyplakali všechny slzy, které měli, vzala Ráchel Landauová děti do své ložnice, dala dohromady postel a až do rána je držela v náručí.

* * *

V následujících dnech Josef zjistil, že jejich rodina nebyla zdaleka jediná, na kterou nacisté zaútočili. Další židovské domy, obchody i synagogy po celém Německu byly zničené a desetitisíce židovských mužů bylo zadrženo a posláno do koncentračního tábora. Nazývali to *Křišťálovou nocí*.

Nacisté to sice nevyslovili přímo, ale jedno bylo jasné: Josef a jeho rodina nebyli v Německu žádoucí. Jenže Josef, matka ani sestra nikam jet nehodlali. Ještě ne. Nemohli odjet bez otce.

Máma mnoho týdnů obíhala nejrůznější úřady a snažila se zjistit, kam jejího manžela poslali a jak by ho mohla získat zpět. Nikdo jí nechtěl nic říct a Josef si začínal zoufat, že už tátu nikdy neuvidí.

A pak po půl roce od jeho zadržení dostali telegram. Telegram od táty! Propustili ho z koncentračního tábora Dachau, ale pouze pod podmínkou, že do čtrnácti dnů opustí zemi.

Josef nikam jet nechtěl. Německo bylo jeho domov. Kam půjdou? Jak budou žít? Jenže nacisté jim už podruhé jasně sdělili, aby z Německa zmizeli, a oni rozhodně nehodlali čekat, co by udělali příště.

ISABELA

U HAVANY, KUBA – 1994

VYLÁKAT VYCHRTLÉ MOUROVATÉ KOŤÁTKO zpod domu z růžových tvárnic, aby jí jedlo z ruky, stálo Isabelu Fernandezovou jen dva pokusy. Kotě bylo hladové stejně jako zbytek celé Kuby, takže žaludek brzy zvítězil nad strachem.

Bylo tak droboučké, že dokázalo fazolky jen oždibovat. Předlo jako motor člunu a mezi sousty si otíralo hlavičku o Isabelinu ruku.

„Nejsi zrovna krasavice, co, kočando?“ řekla Isabela. Kočka měla zacuchanou, matnou srst a Isabela skrz ni cítila vystupující kosti. Moc se od sebe vlastně nelišily, došlo Isabele: hubené, hladové a obě by potřebovaly vykoupat. Isabele bylo jedenáct a byla samá ruka, samá noha. Opálenou tvář měla posetou pihami a husté černé vlasy, ostříhané před létem na krátko, zastrčené za ušima. Byla bosky jako vždycky a na sobě měla tílko a šortky.

Kotě zhltalo zbytek fazolek a žalostně zamňoukalo. Isabela by mu ráda dala ještě něco, ale i tohle bylo víc, než mohla postrádat. Její vlastní oběd nebyl o moc

větší – jen pár fazolek a kupička bílé rýže. Když byla Isabela menší, existovaly ještě příděly a potravinové kupóny, ale před několika lety, v roce 1989, se rozpadl Sovětský svaz a Kuba se ocitla na úplném dně. Stejně jako předtím Rusko, i Kuba byla komunistická země a Sověti celá desetiletí nakupovali kubánský cukr jedenáctkrát dráž, než jaká byla jeho cena, posílali na ostrov potraviny, benzín a léky zadarmo.

Když se ale Sovětský svaz rozpadl, zmizela s ním i jeho pomoc. Většina farem na Kubě pěstovala právě jen třtinový cukr. Jenže když ho nikdo nechtěl kupovat nad cenou, pole vyschla, továrny na cukr zkrachovaly a lidé přišli o práci. Bez ruské nafty nemohli využít ani traktory, aby přeměnili pole ve zdroj něčeho k snědku, a tak bez posílaných potravin začali lidé na Kubě hladovět. Všechny krávy, prasata i ovce byly poraženy a snědeny. Lidé se dokonce probili do havanské zoo a snědli tamější zvířata. I kočky jako tato končily na jídelních stolech.

Tohle kotě ale nikdo jíst nebude. „Budeš moje malé tajemství," zašeptala Isabela.

„Hej, Isabelo!" zavolal na ni Ivan, až leknutím nadskočila. Kotě zmizelo pod dům.

Ivan byl o rok starší a bydlel vedle nich. Kamarádili se odmalička. Ivan měl vlnité tmavé vlasy a o něco světlejší pleť než Isabela. Měl na sobě sandály, kraťasy, košili s krátkým rukávem a kšiltovku s ozdobně

vyvedeným písmenem *I* – to bylo logo havanského baseballového týmu – *Industriales*. Ivan se chtěl stát profesionálním hráčem, až vyroste, a protože byl opravdu dobrý, nebyl to jen tak nějaký bláznivý sen.

Ivan žuchl do prachu vedle Isabely. „Koukni! Našel jsem na pláži pro to kotě kousek leklé ryby."

Isabela se od smradu odtáhla, ale kotě jej nedbalo, hned přiběhlo a hladově hltalo z Ivanovy ruky.

„Mělo by mít nějaké jméno," řekl Ivan. Ivan pojmenovával všechno – toulavé psy ve městě, svoje kolo, dokonce i svou baseballovou rukavici. „Co třeba Jorge? Nebo Javier? Nebo Lazaro?"

„To jsou klučičí jména," opáčila Isabela.

„Jo, ale všechno to jsou hráči Lvů a ona je taková malá lvice!" Lvi byla přezdívka pro *Industriales*.

„Ivane!" zavolal na něj táta od vedlejšího domu. „Potřebuju, abys mi pomohl v kůlně."

Ivan se postavil. „Musím jít. Stavíme… boudu pro psa," řekl a odběhl pryč.

Isabela zavrtěla hlavou. Ivan si myslel, jak je nenápadný, ale ona dobře věděla, co v kůlně staví, a rozhodně to nebyla psí bouda. Byla to loď. Loď k plavbě do Spojených států.

Isabela se bála, že Castillovy chytí. Fidel Castro, který vládl Kubě jako prezident a premiér, nedovoloval nikomu odjet ze země – a zejména ne do Spojených států – *el norte,* jak tomu Kubánci říkali. *Sever.*

Když vás chytili, jak se na lodi snažíte dostat do *el norte*, Castro vás zavřel do vězení.

Isabela to věděla, protože jejího otce zadrželo kubánské námořnictvo. Když se táta naposledy snažil doplout na Floridu, zavřeli ho na celý rok.

Isabela si všimla, že táta s dědou právě odcházejí do města, aby si šli stoupnout do fronty na jídlo. Položila koťátko zpátky pod dům a zaběhla si dovnitř pro trubku. Milovala cesty do Havany, kde si pak mohla stoupnout na roh nějaké ulice a za peníze hrát na trubku. Nikdy toho ale moc nevydělala. Ne že by nebyla dobrá. Jak říkávala její matka, dokázala by svým hraním zahnat i bouřkové mraky. Lidé se často zastavovali, tleskali a podupávali do rytmu její hudby. Jenže jediní, kdo si mohl dovolit hodit jí nějaké peso, byli turisté – z Kanady, Evropy nebo Mexika. Od chvíle, kdy se rozpadl Sovětský svaz, byla měnou většiny Kubánců knížečka s kupony, kam dostali razítko, když si šli do obchodu vyzvednout potraviny. Navíc byly tyhle knížečky na příděly jídla stejně dost bezcenné – jídla prostě nebylo dost, ať už jste kupony měli, nebo ne.

Isabela doběhla tátu s dědou, ale pak se od nich oddělila na Malecónu, široké ulici, jež se vinula podél vlnolamu okolo havanského přístavu. Na jedné straně cesty stály v řadě zelené, žluté, růžové a světle modré domy a obchody. Nátěr se sice už odlupoval a budo-

vy byly staré a oprýskané, ale Isabele stále připadaly skvostné. Postavila se na rozlehlou promenádu, odkud měla celou Havanu jako na dlani. Lidé možná trpěli hladem, ale život šel dál. Matky nosily děti v šátcích na prsou. Dvojice se líbaly pod palmami. Muzikanti vyhrávali na kytary a bubny rumbu. Kluci se na střídačku potápěli do moře. Turisté fotili. Bylo to její nejoblíbenější místo z celého města.

Isabela hodila před sebe na zem starou kšiltovku, kdyby náhodou nějaký turista měl přece jen peso, které by mohl postrádat, a zvedla trubku ke rtům. Foukla a prsty stiskla klapky. Byla to salsa, kterou uměla zpaměti a ráda ji hrála, ale tentokrát nenaslouchala hudbě. Nevnímala hluk aut a náklaďáků na Malecónu, rozhovory lidí procházejících okolo ní ani hukot moře rozbíjejícího se o vlnolam za jejími zády.

Isabela se snažila zaslechnout *clave* ukryté v hudbě, záhadný rytmus kubánských písní, jenž slyšeli snad všichni kromě ní. Nepravidelný rytmus, který se skrýval pod běžným taktem jako tlukot srdce pod kůží. Ale ať se snažila, jak chtěla, nikdy ho neslyšela, ani necítila. Usilovně naslouchala i teď, aby objevila srdce Kuby ve své vlastní muzice.

Místo něj uslyšela tříštění skla.

MAHMÚD

ALEPPO, SÝRIE – 2015

MAHMÚD BIŠÁRA BYL NEVIDITELNÝ, COŽ bylo přesně to, co si i přál. Díky tomu přežíval.

Doopravdy neviditelný nebyl. Kdybyste se na Mahmúda skutečně podívali, zahlédli byste pod kapucí staženou do čela dvanáctiletého kluka s dlouhým širokým nosem, hustým tmavým obočím a nakrátko ostříhanými černými vlasy. Byl menší, ale měl široká a svalnatá ramena, přestože jídla bylo pomálu. Mahmúd se všemožně snažil, aby schoval svoji postavu i tvář a zůstal mimo radar. Každou chvíli mohla přijít nečekaná smrt, ať už z raket odpálených stíhačkami, nebo od vojáků na zemi. Takže chodit po městě tak, aby si člověka všimla syrská armáda nebo vzbouřenci, nevěstilo nic dobrého.

Mahmúd seděl ve třídě v lavici uprostřed, kde ho učitelé nevyvolávali. Lavice byly široké tak, že v nich seděli tři žáci vedle sebe, a Mahmúd seděl mezi dalšími dvěma kluky, Ahmedem a Nedhalem.

Ahmed ani Nedhal nebyli jeho kamarádi. Mahmúd žádné kamarády neměl.

Díky tomu mohl snáz zůstat neviditelný.

Jeden z učitelů procházel po chodbě a zvonil na zvonec. Mahmúd si sebral batoh a šel najít svého mladšího bratra Walída.

Walídovi bylo deset a chodil o dvě třídy níž ve stejné škole jako Mahmúd. Černé vlasy měl také ostříhané nakrátko, ale jinak se víc podobal jejich matce. Měl užší ramena i obočí, nenápadnější nos a větší uši. Zuby se zdály být na jeho hlavu příliš velké, a když se usmál, vypadal jako nějaká komiksová veverka. Ne že by se Walíd usmíval moc často, Mahmúd si už ani nevzpomínal, kdy viděl bratra se smát nebo plakat, nebo vůbec projevit nějaký cit.

Mahmúd byl kvůli válce neustále napjatý. Vylekaný. Paranoidní. Z jeho bratra ale udělala robota.

Přestože jejich byt nebyl od školy daleko, Mahmúd vodil Walída domů každý den jinou trasou. Někdy se proplétali zadními uličkami, protože na těch hlavních se mohlo bojovat a každý voják byl terčem pro opozici. Stejně dobře jim sloužily i vybombardované domy. Mahmúd s Walídem v nich mohli zmizet mezi kupami pokrouceného železa a roztříštěného betonu, a kdyby kolem svištěl dělostřelecký granát, nemělo na ně co spadnout, když tam nebyly žádné zdi. Kdyby na ně ale letadlo shodilo barelovou bombu, tak by je potřebovali. Barelové bomby byly plné hřebíků a šrapnelů, a když člověk neměl za co se schovat, roztrhalo ho to na cucky.

Vždycky to takhle ale nebylo. Ještě před čtyřmi lety bylo Aleppo největší, nejkrásnější a nejmodernější město v celé Sýrii. Klenot celého Blízkého východu. Mahmúd si pamatoval neonové obchody, blyštivé mrakodrapy, fotbalové stadiony, multikina a muzea. Aleppo mělo i svou historii – a to velmi dlouhou. Staré město v srdci Aleppa bylo postaveno ve dvanáctém století a lidé v této oblasti žili už před osmi tisíci lety. Aleppo bylo báječné místo a strávit v něm dětství stálo za to.

Až do roku 2011, kdy do Sýrie vtrhlo arabské jaro.

Tenkrát tomu tak ale neříkali. Nikdo netušil, že se Blízkým východem prožene příval revolucí, který svrhne vlády, odstraní diktátory a rozpoutá občanské války. Viděli jen záběry v televizi a příspěvky na Facebooku nebo Twitteru, jak se lidé v Tunisku, Libyi a Jemenu bouří a vycházejí do ulic. Jak jednotlivé země povstaly a řekly své „Dost!“, přidávaly se další a další, až nakonec arabské jaro vtrhlo i do Sýrie.

Syřané ale věděli, že protestovat v ulicích je nebezpečné. V Sýrii vládl Bašár Asad, který byl prezidentem „zvolen“ dvakrát – ve volbách nebylo nikomu umožněno kandidovat proti. Asad nechával lidi, kteří ho nepodporovali, zmizet. Navždy. Všichni se báli, co udělá, až se arabské jaro dostane do Sýrie. Staré arabské přísloví říkalo: „Když se žene vítr, zavři dveře a odpočívej.“ A přesně to také dělali, zatímco se

zbytek Blízkého východu bouřil. Syřané zůstali doma, zamkli dveře a čekali, co se stane.

Jenže nezavřeli důsledně. V Damašku byl uvězněn muž, který veřejně kritizoval Asada. V Dará, městě na jihu Sýrie, zatkla policie několik dětí kvůli protiasadovským sloganům, které napsaly na zeď, a ještě je zbila. A pak náhle zešílela celá země. Desetitisíce lidí se vyvalily do ulic a požadovaly propuštění politických vězňů a větší svobodu. Asad proti protestujícím – vlastnímu lidu – nasadil během pouhého měsíce tanky, vojáky i bomby a od té doby Mahmúd, Walíd i všichni ostatní Syřané žili ve válce.

Mahmúd s Walídem zabočili do zapadlé uličky plné sutin, jiné než včera, a náhle se zarazili. Kousek před nimi drželi dva kluci třetího u zdi a chystali se mu vzít pytlík s chlebem.

Mahmúd s bušícím srdcem stáhl Walída za vyhořelé auto. Poslední dobou se takovéhle věci stávaly v Aleppu často. Ve městě bylo čím dál těžší sehnat jídlo. V Mahmúdovi to ale navíc vyvolalo vzpomínky na jinou dobu, těsně po začátku války.

Šel tehdy za svým nejlepším kamarádem Chalídem. V podobné uličce, jako byla tahle, našel Chalída, jak ho bijí nějací dva starší kluci. V Sýrii byla většina muslimů sunitských, ale Chalíd patřil k šíitům. Navíc byl chytrý a bystrý. Ve třídě měl věčně zvednutou ruku a vždycky znal správnou odpověď. S Mahmúdem se

kamarádili spoustu let, a i když byl Mahmúd sunita a Chalíd šíita, nikdy si z toho nic nedělali. Trávili spolu většinu odpolední a víkendů, četli si komiksy, dívali se na filmy se superhrdiny a hráli videohry.

V tu chvíli byl ale Chalíd schoulený na zemi a rukama si chránil hlavu před kopanci.

„Teď nejsi tak chytrej, co, ty prase?!" řekl jeden ze starších kluků.

„Šíita by měl vědět, kde je jeho místo. Tohle je Sýrie, a ne Írán!"

V Mahmúdovi to vřelo. Rozdíly mezi sunity a šíity byly jen výmluva. Ti kluci prostě jen chtěli někoho zbít.

S válečným pokřikem, na který by mohl být hrdý i samotný Wolverine, se Mahmúd vrhl na útočníky.

Zbili ho stejně jako Chalída.

Od toho dne byli Mahmúd s Chalídem jak ocejchovaní. Oba starší kluci je začali šikanovat a mezi hodinami i po škole je opakovaně mlátili.

Mahmúd s Chalídem se tak naučili, jak cenná je neviditelnost. Mahmúd zůstával celý den ve třídě a nechodil ani na záchod, ani na hřiště. Chalíd neodpovídal při hodinách na žádné otázky, ani když se učitelé ptali přímo jeho. Když si vás agresor nevšimne, nemůže vás zbít. Mahmúd rovněž pochopil, že pohromadě s Chalídem jsou větší cíl, když byl sám, snáz dokázal zmizet z radaru. Nikdy si to neřekli, ale

zjevně tomu porozuměli oba stejně, protože během roku se odcizili natolik, že se ani nepozdravili, když se potkali na chodbě.

O rok později zemřel Chalíd při náletu.

V Sýrii roku 2015 bylo lepší nemít žádné kamarády.

Mahmúd sledoval oba chlapce, jak útočí na kluka s chlebem, kluka, kterého ani neznal. Cítil, jak se v něm vzdouvá vztek a soucit. Dýchal zrychleně a ruce se mu sevřely v pěst. „Měl bych něco udělat," zašeptal. Ale dobře věděl, že nesmí.

Sklopit hlavu, stáhnout kapuci, oči do země. Hlavně zůstat neviditelný. Splynout s okolím. Zmizet.

Mahmúd vzal bratra za ruku, otočil se a našel jinou cestu domů.

JOSEF

BERLÍN, NĚMECKO – 1939

První den od domova

JAKO BY BYLI NEVIDITELNÍ.

Josef se sestrou následovali matku a prodírali se davem na Lehrtském nádraží, berlínské hlavní stanici. Josef a Rút měli každý svůj kufr, matka nesla dva – jeden svůj a jeden pro jejich otce. Žádný nosič se k nim nehrnul, aby jim se zavazadly pomohl. Nikdo z výpravčích je nezastavil, jestli nepotřebují pomoct najít správný vlak. Zářivě žlutá Davidova hvězda na páskách, které nosili, byla jako magický talisman, díky němuž se stali neviditelnými. Nikdo do nich ale nevrážel, povšiml si Josef. Všichni zaměstnanci drah i ostatní cestující je obcházeli obloukem, jako voda obtéká kámen.

Lidé je vidět nechtěli.

Ve vlaku seděl Josef s rodinou ve vagonu označeném *J* jako *Jude* – Židé, aby si k nim žádný „opravdový“ Němec omylem nepřisedl. Mířili do Hamburku ležícího na severním pobřeží, kde se měli setkat s otcem a společně nasednout na loď. Jakmile dostali

tátův telegram, máma jim všem zamluvila lístky na cestu do jediného místa, kde byli ochotni je přijmout: na ostrov vzdálený přes půl světa, na Kubu.

Když se k moci před šesti lety dostali nacisti, Židé začali z Německa prchat. Nyní, v květnu roku 1939, většina zemí už přestala židovské uprchlíky přijímat nebo požadovala spoustu složitých formulářů, které bylo nutné nejen vyplnit, ale také zaplatit, než vás do země vpustili. Josef a jeho rodina doufali, že se jednoho dne dostanou do Ameriky, ale jen tak si připlout do newyorského přístavu nebylo možné. Spojené státy přijímaly každý rok jen určitý počet Židů, a tak Josefova rodina plánovala žít nejdřív nějakou dobu na Kubě.

„Je mi vedro," prohlásila Rút a tahala se za kabát.

„Ne, ne," zasáhla hned matka, „musíš si ten kabát nechat a nikdy ho nesundávat, rozumíš? Dokud nebudeme na Kubě."

„Já ale nechci na Kubu," zakvílela Rút a vlak se rozjel.

Máma si ji přitáhla na klín. „Já vím, zlatíčko. Ale musíme jet, abychom byli v bezpečí. Bude to dobrodružství."

Rút by ten rok začala chodit do školy, kdyby do ní Židé stále ještě směli chodit. Měla bystré oči, nezkrotné hnědé vlasy sestříhané na mikádo a rozdělené pěšinkou a mezírku mezi předními zuby, díky níž vypa-

dala jako veverka. Na sobě měla tmavě modré vlněné šaty s bílým námořnickým límečkem a v ruce si jako vždycky nesla Bitsy, svého manšestrového králíčka.

Rút se narodila v roce, kdy byl Adolf Hitler zvolen německým kancléřem. Jiný život neznala. Josef si ale pamatoval, jaké to bylo dřív. Když je lidé ještě viděli. Když ještě byli Němci.

Vstávali brzy a za sebou měli náročný den, takže Rút za chvilku na mámině klíně usnula a mamka si zdřímla s ní. Josef se na ně díval, jak spí, a přemýšlel, jestli by byl doopravdy někdo schopný poznat, že jsou Židé, kdyby neseděli ve vyhrazeném vagóně a na rukou neměli pásky s Davidovou hvězdou.

Josef si vzpomněl na jeden den ve třídě, když ještě mohl chodit do školy, jak ho vyvolal k tabuli profesor Meier. Nejdřív si Josef myslel, že po něm bude chtít vyřešit nějaký matematický problém. Místo toho profesor vytáhl tabuli, na níž byly zobrazeny obličeje židovských mužů a žen, a začal na Josefovi ukazovat, jak poznají skutečného Němce od Žida. Otáčel s ním na všechny strany, ukázal zakřivení jeho nosu i lehce ustupující bradu. Josefa znovu polilo horko z toho ponížení. Profesor o něm tehdy mluvil, jako by byl zvíře, jen nějaký exemplář. Něco méněcenného.

Nebýt těch nesmyslných pásek a velkého písmena *J* v pase, poznal by někdo, že je Žid?

Josef se rozhodl to zjistit.

Potichu vyklouzl z kupé a přešel chodbičkou kolem dalších židovských rodin. Za dalšími dveřmi byla „německá“ část vlaku.

Se srdcem v krku a husí kůží po těle si Josef stáhl papírovou pásku s Davidovou hvězdou, schoval ji do náprsní kapsy saka a prošel dveřmi.

Obezřetně procházel chodbičkou. „Německý“ vagon nepůsobil v ničem jinak než ten židovský. Německé rodiny si povídaly, smály se a hádaly ve svých kupé stejně jako ty židovské. Jedly, spaly a četly si knihy stejně jako Židé.

Josef zahlédl v okně odraz své tváře. Rovné hnědé vlasy sčesané dozadu, hnědé oči za kovovými obroučkami brýlí, jež seděly na krátkém nose, a uši, které odstávaly o maličko víc, než by měly. Na svůj věk byl průměrně vysoký a oblečené měl šedé dvouřadové sako s proužky, hnědé kalhoty a bílou košili, k níž měl ještě modrou kravatu. Nic na něm neodpovídalo obrázkům z prezentace profesora Meiera o tom, jak poznat Žida. A Josef si nedokázal vybavit nikoho z jejich židovských známých, kdo by těm obrázkům byl podobný.

Další vagon sloužil jako jídelní vůz. Lidé seděli u malých stolků, kouřili, jedli a pili. Přitom si povídali nebo četli noviny, případně hráli karty. Byla tu i trafika, a tak si Josef vzal jedny noviny a na pult položil minci.

Trafikant se na něj usmál. „Kupuješ noviny pro tátu?“ zeptal se.

Ne, pomyslel si Josef, *můj otec se právě dostal ven z koncentráku.*

„Ne. Pro sebe,“ odpověděl místo toho Josef. „Chci se stát novinářem.“

„Výborně!“ opáčil trafikant. „Rozhodně potřebujeme další.“ Mávl rukou ke všem těm časopisům a novinám. „Budu mít víc co prodávat.“

Zasmál se a Josef se usmál. A tak tu stáli, povídali si jako dva obyčejní lidé, ale Josef nezapomněl, že je Žid. Nezapomněl, že kdyby měl na ruce pásku, tenhle muž by si s ním nepovídal ani se s ním nesmál. Volal by policii.

Josef už chtěl odejít, když ho napadlo, že by mohl Rút koupit něco na zub. Od chvíle, kdy táta přišel o práci, neměli moc peněz, a tak by jí to určitě udělalo radost. Vybral z dózy cucací bonbon a začal v kapse hledat další fenik. Když ho našel, vyndal ho a položil na pult, jenže s ním vytáhl i svou pásku. Snesla se k zemi Davidovou hvězdou nahoru, takže si ji každý mohl prohlédnout.

Josefovo srdce sevřela ledová pěst. Vrhl se pro pásku.

Dup. Pásku překryla černá bota dřív, než ji Josef stihl zvednout. Pomalu a roztřeseně zvedal Josef oči od černých bot k bílým ponožkám, hnědým kraťasům,

hnědé košili a červené pásce *Hitlerjugend,* Hitlerovy mládeže. Kluk, nejspíš stejně starý jako Josef, s přísahou, že bude za každou cenu sloužit vlasti. Stál na Josefově pásce a oči měl doširoka rozevřené úžasem.

V Josefovi by se krve nedořezal.

Kluk se sehnul, sebral pásku ze země a popadl Josefa za paži. „Tak jdeme," řekl a vedl Josefa zpátky skrz jídelní vůz.

Josef se sotva vlekl. Nohy měl jako z olova a oči mu plavaly. Když se po tom, co ho profesor Meier vyvolal k tabuli, aby na něm ukázal podřadnost Židů vůči Němcům, vrátil do lavice, sedl si zase vedle Klause, svého nejlepšího kamaráda. Klaus měl na sobě stejnou uniformu jako tenhle kluk. Klaus se přidal k *Hitlerjugend* ne proto, že by chtěl, ale protože když se nějaký německý kluk nepřipojil, všichni se k němu i jeho rodině začali chovat hrozně.

Klaus na Josefa tehdy mrkl, jako že mu je líto, co mu profesor provedl.

To odpoledne na Josefa před školou čekala skupinka *Hitlerjugend.* Vrhli se na něj, bili ho a kopali jen proto, že byl Žid, a taky mu nadávali.

Nejhorší na tom ale bylo, že mezi nimi byl i Klaus.

Ta uniforma dělala z chlapců monstra. Josef to viděl na vlastní oči. Dělal všechno proto, aby se *Hitlerjugend* vyhýbal, jenže teď se jednomu z nich nabídl úplně sám – a to jen proto, že si sundal pásku, aby se

mohl projít po vlaku a koupit si noviny! Jeho, mámu i sestru vyhodí z vlaku a možná je rovnou pošlou do koncentračního tábora.

Josef se zachoval jako hlupák a jeho rodina za to teď zaplatí.

ISABELA

HAVANA, KUBA – 1994

ISABELA OTEVŘELA OČI A ODTÁHLA TRUBKU od rtů. Byla si jistá, že zaslechla tříštění skla, ale auta a kola zalitá jasným sluncem proudila po Malecónu dál, jako by se nic nestalo. Isabela zavrtěla hlavou, přesvědčená, že se jí něco zdálo. Znovu přiložila trubku ke rtům.

Najednou nějaká žena vykřikla, práskl výstřel z pistole – *rat!* – a propuklo šílenství.

Z vedlejších ulic vyběhli lidé. Stovky lidí. Většinou to byli muži, spousta z nich měla jen šortky a tenisky a jejich holá záda – bílá, hnědá a černá – se ve čtyřicetistupňovém srpnovém vedru jen leskla. Křičeli a skandovali. Házeli kameny a lahvemi. Vyhrnuli se do ulic, jako když se z pytlů vysypou kávová zrna. Těch několik policistů na Malecónu bylo zanedlouho přemoženo. Isabela zahlédla, jak se roztříštila výloha obchodu a jak do něj lezou muži i ženy, aby si nakradli boty, toaletní papír a mýdlo.

Rozezněl se alarm. Zpoza obytné budovy stoupal k nebi dým.

V Havaně se rozhořely pouliční bouře a její otec a děda byli někde uprostřed dění.

Někteří prchali z toho chaosu pryč, ale mnohem víc lidí běželo k němu a spolu s nimi i Isabela. Ozývalo se troubení aut. Kola se prudce vyhýbala a mizela pryč. Lidí tu všude bylo jako cukrové třtiny. Isabela se mezi nimi proplétala s trubkou pod paží a snažila se najít tátu a Lita.

„Svobodu! Svobodu!" skandovali někteří protestující.

„Castro od válu!"

„Už stačilo!"

Isabela nevěřila vlastním uším. Lidi, jež chytili při kritizování Fidela Castra, uvěznili a už o nich nikdo nikdy neslyšel. Teď ale byly ulice plné lidí, kteří křičeli: „Pryč s Fidelem! Pryč s Fidelem!"

„Tati!" vykřikla Isabela. „Lito!" Dědeček se sice jmenoval Mariano, ale Isabela mu říkala Lito, což byla zkratka z *abuelito* – děda.

Ozvaly se výstřely z pušek a Isabela se přikrčila. Přijížděli další policisté na motorkách a ve vojenských náklaďácích a začala téct krev. Mezi protestujícími a policisty létaly kameny a kulky a kolem Isabely se propotácel muž se zkrvavenou hlavou. Vyděšeně sebou trhla. Náhle ji někdo popadl za ruku, až leknutím nadskočila. Otočila se. Lito! Vrhla se dědovi do náruče.